

ДЕМОГРАФСКИ КОНТИГЕНТИ МЛАДЕ ПОПУЛАЦИЈЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ – ИЗАЗОВ ЗА ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ

Проф. др Стево Пашалић

Универзитет Синергија

Бијељина

Телефон: +387 65 51 11 76

Факс: +387 56 21 02 02

E-mail: pasalics@terra.net.ba

Сажетак

Значај овог научно-истраживачког рада је у томе што сагледава постојеће стање и даје визију развоја демографских потенцијала школске популације у интеракцији са друштвено-економским развојем Српске.

Општа хипотеза (која произилази из циља истраживања) је да се истраживана појава сврстава у једну од кључних компоненти свеукупног развоја Српске и да је она посљедица демографије, што захтијева нови приступ у пројекцији развоја наведене појаве.

Очекивани резултати у овом истраживању имају посебну вриједност за друштвену заједницу, као што су развој школске популације на свим нивоима и међузависност са друштвено-економским развојем Републике Српске.

У истраживању о билансима школске популације на свим нивоима, прати се развој појаве од момента располагања базом података, а истраживања требају по први пута да дају одређене препоруке о усклађивању образовних профила који се школују на високошколским установама са потребама тржишта рада у Републици Српској.

Кључне ријечи: популација, контигенти, високошколске установе, људски ресурси.

Abstract

Significance of this scientific-researchable work is in realizing of existing state and gives the vision to development of demographic potentials of school population in interaction with socio-economic development of Republic of Srpska.

General hypothesis (which ensue from the aim of researching) is to classify researched appearance into one of crucial components of overall development of the Republic of Srpska and that is the consequence of demography, that demands the new access in projection of development of that appearance.

Expected results in this research have a special value for the social community, as a development of school population in all levels and interdependence with socio-economic development of Republic Srpska.

In researching of balances of school population in all levels, the development of the appearance is in the verification, and research need to point for the first time the

specific recommendations on conformity of education profiles who attend in adult education institutions, with necessity of work market in the Republic of Srpska.

Key words: population, continents, institutions of high education, human resources.

1. УВОД

Демографски континенти младе популације Републике Српске представљају најважнији дио њеног образовног система. Функционисање тако комплексног система јако утиче на многе сегменте друштва, а посебно друштвено-економског развоја.

Простор Републике Српске још увијек карактерише касна фаза демографске транзиције која је условљена економским развојем, слабом искоришћеношћу природних ресурса и доста повољним саобраћајно-географским положајем, што је покренуло поремећаје биолошког кретања, смањење стопе природног прираштаја и процес старења становништва (Пашалић С. и други, 2006).

Република Српска спада у нисконаталитетна подручја (испод 10‰). Бруто стопа фертилитета је веома ниска, што је последица планирања породице, постратних траума, расељавања и процеса избјеглиштва, али и веома тешке социјално-економске ситуације, психолошких и других фактора. Смањено рађање је директан узрок опадања популације школског узраста на свим нивоима.

Веома важан фактор досадашњег, али и будућег развоја Српске представљају миграције становништва, што за резултат има негативан миграциони салдо. Структуре становништва Српске указују на значајну хетерогеност између градских центара и привредно развијенијих подручја, која имају правилнију структуру, са већим удјелом младог становништва, у односу на брдско-планинска подручја гдје се значајно смањује удио малдог становништва. Смањење континента младе популације одражава се и на константно опадање школске популације на свим нивоима, што ће у догледно вријеме постати неизаобилазан изазов и за институције високог образовања у Српској.

2. ДЕМОГРАФСКИ КОНТИГЕНТИ МЛАДЕ ПОПУЛАЦИЈЕ

Демографски континенти младе популације Српске могу се представити као:

- предшколска популација (0-6 година),
- основношколска популација (6-15 година),
- средњошколска популација (15-19 година),
- високошколска популација (преко 19 година).

Табела 1. Континент предшколске популације

Година	Број рођених	Мушких	Женских
2004.	10 628	5 515	5 113
2005.	10 322	5 302	5 020
2006.	10 524	5 351	5 173
2007.	10 110	5 203	4 907
2008.	10 198	5 262	4 936

2009.	10 200 ¹	5 304	4 896
Укупно:	61 982	31 937	30 045

Извор: Републички завод за статистику Републике Српске, Демографски билтен бр.4-11.

Смањење рађања у Српској је евидентно од 2000. године, што се битније одражава и на смањивање контингента школске популације на свим нивоима. Досадашња истраживања показују да се од укупног броја рођених у одређеној години уписује у основну школу око 85% те популације (карактеристике емиграционог простора). На основу података из табеле (1) о контингенту предшколске популације, евидентно је да ће и у наредним годинама доћи до опадања броја основношколске популације, у већем степену него што је то било до сада изражено.

**Табела 2. Контингент основношколске популације
(2009/2010)**

Разред	Број ученика	Мушких	Женских
I	10 177	5 192	4 985
II	10 848	5 536	5 312
III	11 397	5 888	5 509
IV	11 841	6 072	5 769
V	11 826	5 981	5 845
VI	11 893	6 075	5 818
VII	12 292	6 518	5 774
VIII	14 129	7 249	6 880
IX	14 151	7 236	6 915
Укупно:	108 554	55 747	52 807

Извор: Републички завод за статистику, Саопштење – Образовање, 2009.

И након увођења деветогодишњег основношколског образовања (2003/2004), наставља се константно опадање ове популације. За само шест година (2003/2004 – 2009/2010) број ученика се смањио за 16 752, што указује на просјечно годишње смањивање за око 2 500 ученика, а 2009/2010 године у односу на 2008/2009 годину за цијелих 4 900 ученика!

Наведено бројно кретање основношколског контингента је посљеица демографских кретања у Српској, тако да се за четири до пет година "губи" по једна генерација ученика који се уписују у први разред основне школе.

**Табела 3. Контингент средњошколске популације
(2009/2010)**

Разред	Број ученика	Мушких	Женских
I	11 811	6 075	5 736
II	13 142	6 674	6 468
III	12 721	6 460	6 261
IV	9 198	4 232	4 966
Укупно:	46 872	23 441	23 431

Извор: Републички завод за статистику, Саопштење – Образовање, 2009.

¹ Процјена за 2009. годину на основу кварталних извјештаја РЗС.

Укупан број средњошколске популације смањује се споријим темпом у односу на основношколску популацију, али ће тај пад бити знатно осјетнији у наредном петогодишту, када ће средње школе почети да похађају садашње млађе генерације основаца, које су бројчано мање од старијих генерација основаца.

Иако средња школа није обавезна, готово стопостотна генерација свршених основаца наставља своје образовање у средњим школама Српске, што спада у повољније демографске трендове код ове појаве.

**Табела 4. Контигент високошколске популације
(2008/2009)**

<i>Високошколска институција</i>	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>IV</i>	<i>V</i>	<i>VI</i>	<i>Свега</i>
<i>Јавни универзитети</i>	7246	5753	4567	4078	337	49	22030
<i>Приватни универзитети</i>	3511	4154	3423	1311	-	-	12399
<i>Високе школе (јавне и приватне)</i>	1751	1072	866	125	-	-	3814
УКУПНО:	12508	10979	8856	5514	337	49	38243

Извор: Републички завод за статистику, образовање, 2009.

Министарство просвете и културе РС, 2009.

Подаци о високошколској популацији показују њен велики пораст у односу на ранији период, што је резултат великог броја лиценцираних високошколских установа у јавном и приватном сектору. Ако се броју студената првог циклуса студија додају и студенти другог циклуса, као и апсолвенти, онда укупан број високошколске популације достиже око **44 000**, што је готово изједначен однос са укупним бројем средњошколске популације.

Посебну пажњу треба обратити на број студената у првој години студија (12 508). Тај број је већи за 3 500 у односу на укупан број свршених средњошколаца 2008/2009. године (9 100). Евидентно је да се на први циклус студија у знатном броју уписују и кандидати који су раније завршили средње школе. На овај фактор високошколске установе не могу рачунати у значајнијој мјери у наредном периоду, јер су ти капацитети већ искориштени.

Високошколска популација ће, такође, без сумње, зависити у првом реду од демографских кретања, што се у њиховим наредним развојним плановима поставља као својеврстан изазов. Садашњи број високошколских институција неће моћи рачунати на оптималне демографске капацитете, што ће неминовно водити ка рационалнијим рјешењима, гдје ће пресудну улогу имати квалитет, односно способност стварања високо-квалитетних људских ресурса, као једног од предуслова брзег економског раста Српске.

3. ПРОЈЕКЦИЈЕ РАЗВОЈА ШКОЛСКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ

Пројекције развоја школске популације не показују битније промјене у краћем периоду. Недостатак базе података ограничава могућност израде пројекција за дужи временски период. Ипак, и концепција развоја у наредна два петогодишта је веома озбиљна. За њихово пројектовање биле су потребне широке консултације са стручњацима различитих профила.

Наша досадашња истраживања у демографском развоју школске популације Републике Српске показала су се изузетно поузданим.

Пројекције развоја демографских контингента младе популације Српске заснивају се на досадашњим демографским кретањима: низак наталитет, негативна стопа природног прираштаја, негативан миграциони салдо, посебно за виталну категорију становништва, неравномјеран размјештај становништва, све израженији процес урбанизације...

**Табела 5. Пројекције развоја демографских контингента
младе - школске популације**

<i>Демографски контингенти младе популације</i>	<i>Пројекција 2015.</i>	<i>Пројекција 2020.</i>
<i>Предшколска популација (0-6)</i>	<i>50 000</i>	<i>45 000</i>
<i>Основношколска популација</i>	<i>93 000</i>	<i>84 000</i>
<i>Средњошколска популација</i>	<i>39 000</i>	<i>35 000</i>
<i>Високошколска популација</i>	<i>30 000</i>	<i>25 000</i>

Извор: Републички завод за статистику, Демографски билтени 4-11 Бања Лука.

Пројекције развоја демографских контингента младе популације Српске представљене су у два наредна петогодишта.

Предшколска популација ће смањивати своје демографске капацитете услед константног смањивања стопе наталитета, а према прорачунима за наредних десетак година смањење тих капацитета износиће за око једну четвртину од садашњих капацитета.

Основношколска популација ће у наредном петогодишту бити смањена за око 15 000 ученика, а у наредним десет година за више од 20 000, што ће условити крупније промјене у организацији и функционисању овог образовног нивоа у Српској.

Средњошколска популација ће, у директној зависности од демографских капацитета основношколске популације, биљежити значајније бројчани пад популације и снизити бројно стање до 2020. године на око 35 000 ученика.

Промјене у демографским контингентима младе популације Српске су посебан изазов за високо образовање. У првом реду, неминовна је хармонизација високошколских установа са демографским, економским, социјалним, културним и образовним реалностима (Пашалић, 2004).

Пројекција развоја студентске популације темељи се на више фактора, прије свега демографског, развојног, технолошког и других. Поуздано је да број студната неће имати даљи раст, већ опадање укупног броја. Очекивано бројно смањивање средњошколске популације ће најдиректније утицати на смањивање бројног стања високошколске популације. Уз то, "дообразовање" генерација из контингента активног становништва ће опадати. Процјењује се да ће у наредном петогодишту број студената на првом циклусу студија у Српској износити око 30 000, односно за пет хиљада мање на крају другог петогодишта (2020. године).

Ако се анализирају садашњи капацитети високошколских установа, неминовно је да ће се са смањивањем укупних студентских капацитета смањивати и постојећи број високошколских установа, прије свега из разлога немогућности обезбјеђивања критичне масе студентске популације, али и из других разлога. Позиционираће се оне високошколске установе које се изборе за квалитет, односно

осигурање високо-квалитетних људских ресурса. Дугорочни развој Српске овисиће искључиво о квалитету њених људских ресурса, што ће позиционирати високошколске установе препознати схватајући да су промјене могуће само ако се одаберу најквалитетнији људски ресурси, те да им се мора пружити подршка и додатно знање које је за то потребно.

4. ЗАКЉУЧАК

Демографски континенти младе популације Српске представљају најважнији дио њеног образовног система.

Простор Српске је нисконаталитетно подручје, што има за посљедицу смањивање бројчаних капацитета школске популације у цјелини.

Пројектовано смањивање демографских континената младе популације по свим образовним нивоима је директна посљедица демографије.

Демографска кретања у оквиру школске популације у Српској утицаће и на њен укупни друштвено-економски развој, кроз пораст запослених, интеракцију тржишта рада и нивоа образовања, што ће омогућити њен кохерентан и јединствен приступ цјелокупном друштвено-економском развоју.

Високошколске институције ће, ограничавајући фактор у виду демографских капацитета, превазилазити коришћењем интерних потенцијала, повећањем ефикасности институција, позитивном селекцијом кадрова, способних за промјене и строго квалитетним приступом при одабиру нових кадрова у систему.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Група аутора (2006), Демографски развој и популациона политика Републике Српске, ИП Младост, Бијељина.
- [2] European Commission (2000), Key data on education in Europe, Bruxelles.
- [3] Пашалић, С. (2004), План инситутционалног развоја Универзитета у Источном Сарајеву 2003-2008. – међународни пројекат, Универзитет У Источном Сарајеву.
- [4] Пашалић, С. (2003), Реформа образовања у БиХ са посебним освртом на високо образовање, Зборник радова – Универзитетска настава, Педагошки факултет, Бијељина.
- [5] Пашалић, С. (2005), Нови образовни профили наставника за реформисану основну школу, Нова школа, Педагошки факултет, Бијељина.
- [6] Пашалић, С., Драгосављевић, П. (2007), Демографски развој школске популације и оптимализација мреже школа у Републици Српској, Графид, Бања Лука.
- [7] Статистика образовања – билтени 9-11 (основно образовање, средње образовање, високо образовање), Републички завод за статистику, Бања Лука.